

Speech J.M. den Uyl op het Buitengewone Kongres over
de Kabinetsformatie, 9 september 1981 te Utrecht.

Kongres, partijgenoten,

Op mij rust de taak aan u verantwoording af te leggen als voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de Partij van de Arbeid en als onderhandelaar van het in de formatie gevoerde beleid.

De Partijraad in Den Bosch heeft ons gevraagd de totstandkoming te bevorderen van een kabinet CDA, PvdA en D'66.

De fractie heeft uiteraard aan deze opdracht voldaan met de overweging dat de verkiezingsuitslag in redelijkheid geen ander kabinet met een parlementaire meerderheid mogelijk maakt, gelet op de afspraken die én de PvdA én D'66 met de kiezers zijn aangegaan.

Het alternatief, een rechts minderheidskabinet, dient zeker in de moeilijke omstandigheden van nu, volstrekt verworpen te worden.

De fractie is er in alle fasen van de formatie onafgebroken op uit geweest in de programsamenstelling van het te vormen kabinet zo veel mogelijk van ons eigen program opgenomen te krijgen. Als op verschillende momenten de afgelopen maanden de PvdA 'ja' en het CDA 'nee' heeft gezegd was dat niet omdat de PvdA gemakkelijk slikte of met weinig genoeg nam, maar veel meer als gevolg van de interne verhoudingen binnen het CDA, hetgeen ik thans niet behoef toe te lichten.

We hebben in de onderhandelingen ook verzet geboden tegen vele pogingen om de PvdA en D'66 te scheiden en tegen de opzet om de PvdA te isoleren.

Wij hebben i.h.b. bij de behandeling van het sociaal-ekonomisch beleid ook in het oog gehouden dat de vakbeweging in een periode van ekonomische teruggang in een uiterst moeilijke positie is gedrongen.

Het stond bij voorbaat vast dat op de grondslag van programonderhandelingen en samenstelling van nieuw, als zodanig duidelijk herkenbaar beleid, uit de bus moest komen. Naarmate dat in de programonderhandelingen ook duidelijker het geval was werd de beslissing om Van Agt te aanvaarden als premier van het nieuwe kabinet moeilijker. De bezwaren waren en zijn van zakelijk politieke aard. De fraktie heeft nadat D'66 haar bezwaren had laten vallen ook Van Agt willen aanvaarden als toekomstig premier op grond van de afweging dat totstandkoming van het kabinet uiteindelijk niet mag afstuiten op een veto tegen één persoon.

De PvdA is op dat besluit niet meer teruggekomen. Zoals ik meen dat van het begin af de fraktie in deze formatie een rechte lijn heeft getrokken: wij hebben de verkiezingen niet gewonnen, er moet nochtans een ander kabinet komen, de PvdA moet het nieuwe beleid programmatisch vastleggen.

Het kongres moet nu een beslissing nemen in een situatie waarin in ons land de werkloosheid de 400.000 heeft overschreden en ook de komende maanden nog met sprongen zal toenemen.

Een situatie waarin in de twee achterliggende jaren het nationaal inkomen is gedaald en wij na decennia van groei duidelijk in een periode van teruggang terecht zijn gekomen. Die teruggang van het totale nationaal inkomen in ons land en om ons heen leidt onverbiddelijk tot ombuigingen, dat zijn dus bezuinigingen en verlaging van inkomens. Wij hebben de aanpak van het kabinet Van Agt-Wiegel op dat punt gekritiseerd. Zijn er in de programkonklusies nu voldoende waarborgen gelegd voor een ander en beter beleid?

Wij vinden dat dit op een sprekende manier is gebeurd. In de eerste plaats is er een duidelijke koppeling gelegd tussen ombuigingen en inkomensmatiging enerzijds en een concrete invulling van het werkgelegenheidsbeleid anderzijds. Er is een kwantitatieve werkgelegenheidsaankomst opgenomen. Er is vastgesteld dat er op korte termijn een werkgelegenheidsplan zal komen, waar het financiële sociaal-ekonomisch beleid op afgestemd moet worden.

Ik sta hier niet met de pretentie dat een werkgelegenheidsplan op zichzelf -waarvoor ik een eerste verantwoordelijkheid zou dragen- wonderen kan verrichten. Ook dat heeft tijd en uitwerking nodig. En vooral ook medewerking.

En een plan alléén zal de afbraak van de werkgelegenheid bij partikuliere bedrijven en bij de overheid niet kunnen stoppen. Maar in het regeerakkoord ligt wel besloten de afwijzing van de eenzijdige benadering die in Amerika en Engeland vandaag de dag opgeld doen en waarbij werkgelegenheidsherstel voornamelijk wordt verwacht van het kraphouden van de geldhoeveelheid, het hooghouden van de rente en het verlagen van overheidsuitgaven.

Er ligt in het program een duidelijke keuze besloten voor een ander beleid, waarin inkomensmatiging ook gekoppeld wordt aan meer zeggenschap van de werknemers en de vakbeweging in zaken van investering en werkgelegenheid.

Er zijn ook strikte normen gesteld voor het inkomensbeleid en voor de bescherming van de laagste inkomens, van de minima, ook al is dat minder dan wij hadden gewild . Maar er is ook in de laatste fase van de besprekingen onder leiding van De Gaay Fortman nog eens vastgesteld dat het ook als het slecht gaat, geboden is vast te houden aan vermindering van het financieringstekort van de overheid, maar dat het even hard geboden is om vast te houden aan de verkleining van inkomensverschillen en de beperking van de inkomstenteruggang van de minima. Ook als het slechter gaat dan verondersteld, zal aan de werkgelegenheidstaakstelling worden vastgehouden. Dat is een enorme, dwingende opgave in de uiterst moeilijke economische omstandigheden, waarin dit kabinet gaat aantreden. Hier is de grondslag voor een ander beleid vastgelegd.

Het behoeft geen betoog dat een begroting waaruit zou voortvloeien dat de laagste inkomens fors teruggaan en hogere inkomens nog iets zouden stijgen, drastisch gewijzigd zal moeten worden alvorens het de begroting voor het nieuwe kabinet kan zijn.

Over geen punt is zo moeilijk en diepgaand onderhandeld als het defensiebeleid en i.h.b. het terugdringen van de kernwapens.

Het eindverslag van de informateurs Lubbers, De Koning en Van Thijn bevat op het punt van zowel het vraagstuk van de middellange afstandswapens als dat van substantiële vermindering van het aantal Nederlandse kerntaken, de regeling dat het kabinet op grond van zijn eigen oordeel tijdstip en inhoud van de besluitvorming bepaalt.

En dat de frakties deze besluitvorming zullen beoordelen in het licht van hun programs.

De fractie van de PvdA heeft in een verklaring van 4 augustus vastgesteld dat in het eindrapport van de informateurs geen koppeling is gelegd in de zin van "het een niet zonder het andere", tussen de substantiële vermindering van het aantal Nederlandse kerntaken en het vraagstuk van de middellange afstand kernwapens.

Zij heeft vervolgens gekonkludeerd dat uit het rapport van de informateurs voortvloeit, dat dit najaar aan de bondgenoten gemotiveerd wordt uiteengezet waarom Nederland thans geen positief besluit terzake van de plaatsing van middellange afstandswapens neemt.

Tenslotte heeft zij in de verklaring, nader toegelicht in een brief van mij aan de informateurs Kremers en Van Thijn van 11 augustus vastgesteld, dat uit de relatie van de bewindslieden van de PvdA tot het eigen program mag worden afgeleid "dat een kabinet met deelname van de PvdA niet zal kunnen besluiten tot plaatsing van kernraketten".

De fractie van de PvdA laat er geen twijfel over bestaan dat hoezeer discussie en afweging van het eigen kabinet ernstig worden genomen, uiteindelijk op dit punt het eigen program doorslaggevend is.

Kremers en Van Thijn hebben in hun eindverslag gekonstateerd dat de verklaring van de PvdA-fractie behoort tot de grondslagen waarop de bewindslieden van de PvdA tot het te vormen kabinet toetreden.

Noch de CDA-fractie noch de formateurs hebben, hiervan kennisnemend, aanleiding gevonden hierop terug te komen in de loop van het formatieproces.

Ik vermeld dit met zoveel nauwkeurigheid, omdat mij gebleken is dat van verschillende kanten pogingen worden ondernomen om deze grondslagen, waarop PvdA-bewindslieden tot het kabinet toetreden en die dus de politieke werkelijkheid bepalen waarbinnen het kabinet tot stand komt, te verdonkeremanen.

De formatiestukken over het kernwapenbeleid zijn de weerslag van de in vele opzichten uiteenlopende benadering van de coalitiepartijen CDA, PvdA en D'66. Van elk van de partijen wordt gevraagd om ondanks verschil van opvatting over en weer op dit punt tot kabinetsbeleid te komen.

Het blijft dan ook een crisisgevoelige materie, maar de fractie van de PvdA vindt in hetgeen is vastgelegd een reële mogelijkheid tot invulling en vormgeving van een ander vredes- en veiligheidsbeleid. De voortgaande strijd om dat andere beleid zullen partij, fractie en bewindslieden hebben te voeren.

De fractie van de PvdA heeft, in de afweging van program en samenstelling, gekozen voor deelname aan dit kabinet. Wij vinden in het licht van verkiezingsuitslag en dus van onze machtspositie, de program-uitkomst zeer redelijk en de samenstelling van het kabinet een goed uitgangspunt voor een nieuw beleid.

Er zijn geen juichtonen. Wat wilt u? De omstandigheden waarin het kabinet aantreedt zijn neerdrukkend. Er is nog geen uitzicht op een verbetering van de economie. We bevinden ons in een diep dal. Dan maar beter in de oppositie? Er zijn er, die ons voor gek verklaren, dat wij in de huidige omstandigheden regeringsverantwoordelijkheid zouden willen aanvaarden. Het CDA zou er immers alleen maar op uit zijn de PvdA het vuile werk te laten doen, zegt men. De bezuinigingen en de inkomensmatiging moeten toch vooral komen van Sociale Zaken en Binnenlandse Zaken, van Den Uyl en van Van Thijn, zegt men.

De redeneringen zijn me niet onbekend. Mijn antwoord is: We zijn er zelf bij met zes ministers en zeven staatssecretarissen. En de PvdA is er zelf bij, niet met grote woorden, maar wel zelfbewust.

Wij wensen ons op een dieptepunt van de economische teruggang niet te onttrekken aan regeringsverantwoordelijkheid, waar we menen die op redelijke wijze te kunnen waarmaken. Wij wensen het regeringsveld niet aan CDA/VVD over te laten. Wij wensen in een nieuwe regering de vakbeweging de ruimte en gelegenheid te geven de verantwoordelijkheid te dragen die haar toekomt.

We willen in de regering zo goed en zo getrouw mogelijk opkomen voor de mensen, werkenden en werklozen, die vooral in ons hun vertrouwen hebben en die er absoluut niets van zouden begrijpen wanneer de PvdA - hun partij - voor die verantwoordelijkheid, die nu op ons afkomt, op de vlucht zou slaan.

Ik heb in die afmattende maanden van de formatie vooral één woord telkens weer gehoord van partijgenoten en sympathisanten en dat woord was "volhouden". Laat je niet wegpesten.

Ik vraag de partij op een moeilijk ogenblik datzelfde te doen: volhouden en dat is ja zeggen tegen regeringsdeelname.